Q U A D E R N S I C P S

L'ascens de la dreta radical a Catalunya

Una anàlisi de Vox i Aliança Catalana

Javier Martínez Cantó
Julià Tudó Cisquella

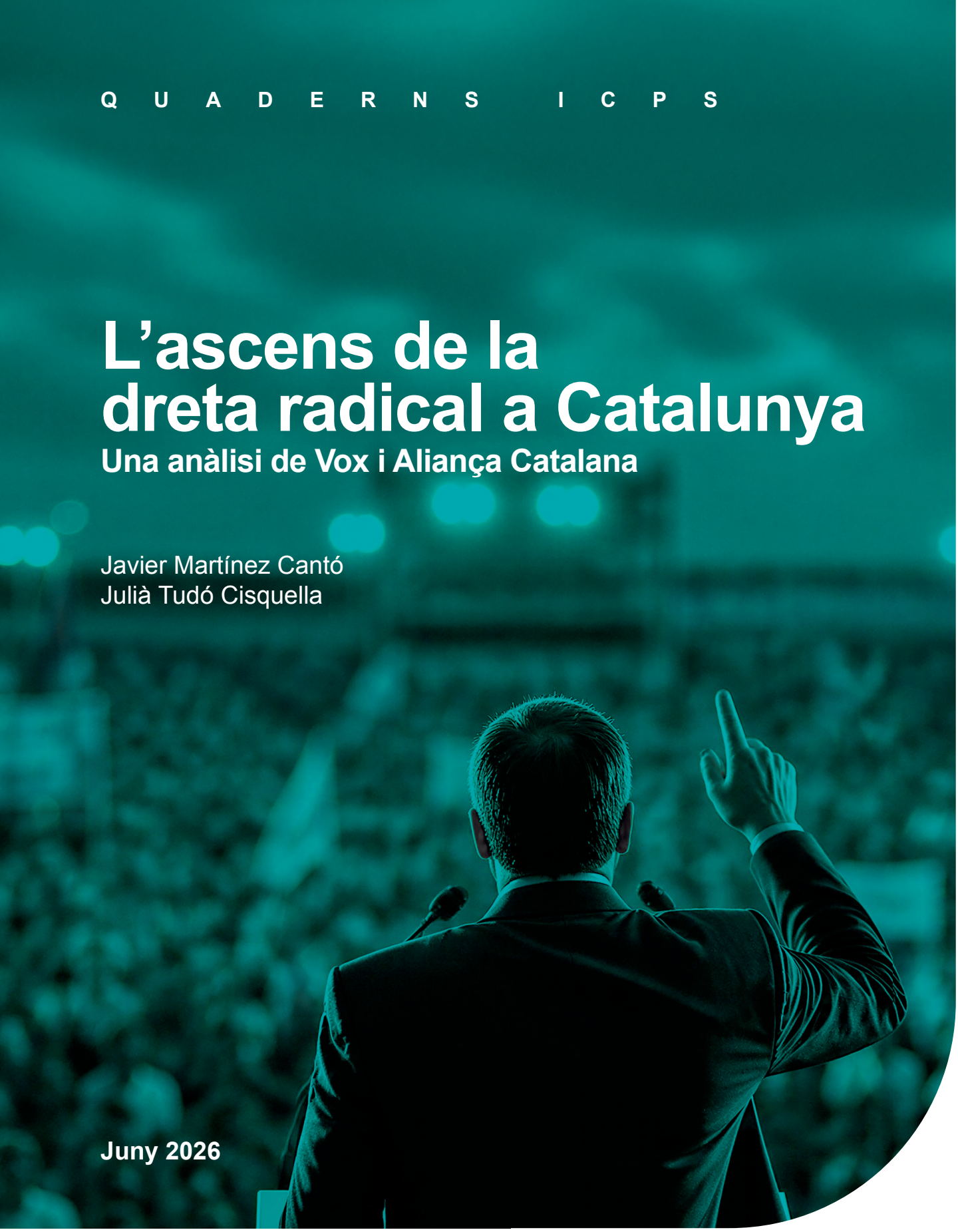

Juny 2026

ICPS Institut de Ciències Polítiques i Socials

El propòsit de l'Institut de Ciències Polítiques i Socials (ICPS) és impulsar la recerca i la docència en els camps de les ciències polítiques i socials.

L'ICPS està adscrit a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Quaderns ICPS són breus monografies periòdiques que analitzen diversos aspectes de les actituds i el comportament polític de la ciutadania, i que tenen com a un dels seus objectius principals la divulgació científica dels fenòmens polítics entre un públic ampli no especialitzat, però interessat a tenir-ne un millor coneixement.

© ICPS i els diferents autors, 2026

ICPS
Mallorca, 244 pral.
08008 Barcelona
www.icps.cat
(0034) 93 487 10 76

ISSN: 2014-9980

Q U A D E R N S I C P S

L'ascens de la dreta radical a Catalunya

Una anàlisi de Vox i Aliança Catalana

Javier Martínez Cantó
Julià Tudó Cisquella

Juny 2026

Un consorci de:
Diputació Barcelona
UAB Universitat Autònoma de Barcelona

ÍNDEX

L'ascens de la dreta radical a Catalunya: una anàlisi de Vox i Aliança Catalana 6

L'ascens de la dreta radical a Europa 8

L'ascens de la dreta radical a Espanya i Catalunya 11

Explicacions sobre el sorgiment de la dreta radical a Catalunya 14

L'oferta electoral de la dreta radical a Catalunya 15

Els votants de la dreta radical a les eleccions catalanes de 2024 18

Conclusió: Present i futur de la dreta radical a Catalunya 22

L'ascens de la dreta radical a Catalunya

Una anàlisi de Vox i Aliança Catalana[1]

Javier Martínez Cantó
Julià Tudó Cisquella

Després de les eleccions catalanes de 2024, al Parlament de Catalunya hi seuen al mateix temps dos partits de dreta radical: Vox i Aliança Catalana. Tenint en compte que fins al 2020 cap partit d'aquest espai polític no havia tingut representació parlamentària a la cambra, la presència de dos partits és, com a mínim, insòlita. Tanmateix, Vox i Aliança Catalana no són fenòmens aïllats. S'emmarquen en l'ascens global de les formacions "nativistes" de dreta radical que, fonamentades en la priorització dels interessos de la població autòctona davant els col·lectius percebuts com a forans, han consolidat el seu pes electoral a Europa durant les darreres dècades. No obstant això, el que és menys habitual és la coexistència de múltiples partits de dreta radical dins d'un mateix sistema polític, malgrat alguns exemples recents a França i als Països Baixos. Encara menys comú, i això fa que el cas català sigui especialment singular i interessant, és que aquests dos partits concebin la nació de manera completament oposada. Mentre Vox és un partit nacionalista espanyol i centralista, Aliança Catalana defensa la nació catalana i proposa declarar-ne la independència de manera unilateral.

Catalunya és un cas molt rellevant per estudiar l'auge de la dreta radical per tres raons. En primer lloc, durant molt de temps, Catalunya, juntament amb el conjunt d'Espanya, va ser considerada una de les poques regions europees en què la dreta radical no comptava amb un suport significatiu. Tanmateix, entre 2018 i 2021, Vox va entrar tant al parlament nacional com a la majoria dels parlaments autonòmics, incloses les nacionalitats històriques de Catalunya i el País Basc, però no Galícia. En segon lloc, es tracta d'un cas rellevant per la coexistència de dos partits de dreta radical amb identitats nacionals diferenciades. Fins ara, el més habitual —com en els casos francès o holandès— és que dos partits de dreta radical coincideixin en l'oposició a la immigració i en la defensa de la identitat nacional, però mantinguin posicions divergents en matèria econòmica o en qüestions socials, per exemple en gènere, avortament o sexualitat. L'antecedent més pròxim al cas català actual seria la coexistència entre la Lliga Nord regionalista i els partits nacionalistes de dreta italians, com el *Movimento Sociale Italiano, Alleanza Nazionale i Fratelli d'Italia*, al nord d'Itàlia des de la dècada de 1990. En tercer lloc, l'emergència d'Aliança Catalana resulta significativa en la mesura que trenca amb el consens discursiu dels partits nacionalistes catalans majoritaris, els quals han evitat sistemàticament un emmarcament ètnic.

Vox i Aliança Catalana s'emmarquen en l'ascens global de les formacions "nativistes" de dreta radical que prioritzen els interessos de la població autòctona davant els col·lectius percebuts com a forans. Aquestes formacions han consolidat el seu pes electoral a Europa durant les darreres dècades.

[1]Aquest Quadern prové d'una adaptació, ampliada i actualitzada, de l'article acadèmic de 2025 *"Aliança Catalana and Vox in Catalonia: United in Nativism, Divided by the Nation"*, *publicat a Regional and Federal Studies.*

L'objectiu d'aquest treball és comprendre millor què uneix i què separa aquests dos partits, tant pel que fa a les seves propostes polítiques com als seus electorats, i analitzar com han aconseguit obtenir representació parlamentària a Catalunya. Nombroses enquestes indiquen que tant Aliança Catalana com Vox s'estan consolidant progressivament en el sistema de partits català. Segons el Baròmetre de novembre de 2025 del Centre d'Estudis d'Opinió (CEO), Vox consolidaria la seva posició amb una forquilla d'entre 13 i 14 escons (9,8% dels sufragis), mentre que Aliança Catalana experimentaria un ascens notable, situant-se entre els 19 i 20 diputats amb un 12,4% dels vots. En conjunt, això implicaria que aproximadament una quarta part del Parlament de Catalunya estaria ocupada per partits de dreta radical, quan abans de 2021 aquest espai no tenia representació parlamentària a la cambra. Tenint en compte el patró de creixement dels dos partits, especialment d'Aliança Catalana, i l'alta valoració que Sílvia Orriols té entre els seus votants, segons el Sondeig d'Opinió de l'ICPS de 2025, és important centrar el focus analític en aquests dos actors per albirar tendències de futur.

Es debat sobre si el creixement d'aquestes formacions a Espanya s'explica principalment per factors de caràcter local —vinculats al procés independentista fallit— o respon sobretot a factors estructurals més amplis, comuns a moltes societats europees i associats a canvis econòmics, demogràfics i socials de llarg abast.

Amb aquest rerefons, l'estudi que presentem pretén analitzar l'ascens dels dos partits i comparar l'oferta electoral que les dues formacions adrecen als seus respectius electorats. En concret, es debat si el creixement d'aquestes formacions s'explica principalment per factors de caràcter local —vinculats al procés independentista fallit— o si, per contra, respon fonamentalment a factors estructurals més amplis, comuns a moltes societats europees i associats a canvis econòmics, demogràfics i socials de llarg abast.

L'ascens de la dreta radical a Europa

Els partits populistes de dreta radical s'han convertit en actors cada vegada més rellevants a la majoria de democràcies occidentals, especialment des dels anys 2000. Tot i que els acadèmics encara debaten sobre com caracteritzar-los, una de les definicions que més adhesió genera és la que classifica com a dreta radical populista aquells partits que comparteixen una ideologia central que combina, com a mínim, tres elements: autoritarisme, nativisme i populisme. El nativisme barreja el nacionalisme amb la xenofòbia i estableix una divisió entre els qui es consideren "nacionals" i els "estrangers". L'autoritarisme es caracteritza per l'exigència d'una societat estrictament ordenada i per la defensa de càstigs més severs per als qui transgredeixen els valors convencionals. Finalment, el populisme posa l'accent en un conflicte entre "la voluntat del poble" i una elit que es presenta com a separada i conspiradora. Tanmateix, aquests trets comuns no signifiquen que la dreta radical populista sigui uniforme. De fet, hi ha diferències importants entre aquests partits en temes centrals de l'agenda política com la redistribució econòmica, els drets de les persones LGTBI+ i de les dones, la política climàtica o la integració europea.

Els partits de la dreta radical populista comparteixen una ideologia central que combina, com a mínim, tres elements: autoritarisme, nativisme i populisme. El nativisme barreja el nacionalisme amb la xenofòbia i estableix una divisió entre els qui es consideren "nacionals" i els "estrangers".

Els partits d'extrema dreta no són un fenomen recent; al llarg del temps s'han produït diferents onades històriques. La primera va sorgir poc després de la Segona Guerra Mundial, amb moviments autoritaris neofeixistes com el *Movimento Sociale Italiano*, que mantenien vincles amb els moviments feixistes d'abans de la guerra. Aquests partits afrontaven un entorn polític hostil i tenien una presència marginal a la majoria de països. La segona onada, desenvolupada aproximadament entre 1955 i 1980, va incloure partits que combinaven una retòrica conservadora i autoritària amb l'oposició a l'Estat del benestar, tot i que respectaven algunes regles democràtiques bàsiques. Aquests partits van aprofitar políticament les dificultats econòmiques de la postguerra i van criticar obertament els impostos i la redistribució. Exemples representatius són el Partit del Progrés danès i el Partit d'Anders Lange a Noruega, que més tard es va convertir en el Partit del Progrés.

A partir de la dècada de 1980, la tercera onada es va centrar en la immigració com a resposta a la globalització i a l'atur. En són casos paradigmàtics el Front Nacional francès, la Lliga Nord italiana i el Partit de la Llibertat d'Àustria (FPÖ). Finalment, la quarta onada va començar després dels atemptats de l'11 de setembre de 2001 i es va intensificar amb la crisi de refugiats de 2015 a Europa i la creixent fragmentació dels sistemes de partits polítics occidentals. En aquesta etapa, la immigració i altres qüestions identitàries van guanyar protagonisme a l'agenda política i van desplaçar els temes econòmics. En aquest escenari, les formacions de dreta radical han experimentat una embranzida sostinguda, incrementant substancialment el seu capital electoral. Aquest creixement ha culminat, en diversos casos, amb la seva entrada en executius nacionals; una incorporació a les tasques de govern que, a diferència del que sostenien algunes tesis clàssiques, s'ha produït sense una moderació efectiva dels seus postulats.

La dreta radical sempre ha estat una família política heterogènia. Als anys noranta, la literatura acadèmica va suggerir que aquests partits seguien una "fórmula guanyadora", i va afirmar que el seu èxit electoral s'explicava per la combinació eficaç d'una retòrica nacionalista forta amb posicions promercat en qüestions socioeconòmiques, allunyant-se així de les etiquetes de "feixista" o "nazi". Tanmateix, actualment les diferències en les posicions socioeconòmiques entre aquests partits són substancials. Molts partits populistes de dreta radical han adoptat el que es coneix com a "xovinisme del benestar". És a dir, defensen que els serveis públics han de ser exclusius per als nacionals i argumenten que són ineficaços perquè els immigrants els fan servir indegudament. Aquesta estratègia combina idees econòmiques tradicionalment associades a l'esquerra —com la defensa dels serveis públics— amb posicions conservadores en qüestions socioculturals, el que s'ha etiquetat com la "nova fórmula guanyadora". Tanmateix, no està clar quin és el camí cap a l'èxit de la dreta radical, ja que no hi ha patrons comuns i persisteixen diferències importants entre països. A més, aquests partits també poden adoptar altres estratègies, com proposar mesures de lliure mercat o simplement evitar pronunciar-se amb claredat sobre temes econòmics.

A banda de les qüestions econòmiques, els partits de dreta radical difereixen en altres qüestions importants. Alguns partits, com el Partit per la Llibertat als Països Baixos, utilitzen àmpliament la retòrica del "femonacionalisme" i del "homonacionalisme". Aquests conceptes fan referència a l'ús de la igualtat de gènere o dels drets LGTBI+ per justificar les seves posicions antiimmigració i antiislam. En canvi, altres partits mantenen posicions tradicionals en aquests temes, com Llei i Justícia a Polònia. Els partits de dreta radical també divergeixen en el seu suport a la Unió Europea. Alguns, com el Partit per la Llibertat als Països Baixos, són euroescèptics radicals, mentre que d'altres, com *Fratelli d'Italia*, no s'oposen obertament a la UE. Igualment, en política exterior, alguns d'aquests partits mantenen posicions russòfiles, mentre que d'altres s'oposen a l'expansionisme rus. El canvi climàtic també s'està convertint en un altre tema de divisió. Els partits es poden agrupar en tres categories segons les seves posicions: els qui neguen o qüestionen l'existència del canvi climàtic, com Alternativa per a Alemanya; els qui l'aborden amb cautela o amb un compromís mínim, com el Reagrupament/Front Nacional a França; i els qui el reconeixen com una amenaça greu, com els Veritables Finlandesos.

Una dimensió addicional que ha rebut menys atenció acadèmica és la interacció entre l'auge del nativisme i les divisions territorials existents en països amb nacionalismes perifèrics, com és el cas espanyol. Mentre que la majoria de partits de dreta radical populista operen a escala nacional i promouen un nacionalisme basat en l'Estat-nació, alguns adopten una orientació subnacional o regional. Per exemple, *Vlaams Belang*, a Bèlgica, opera exclusivament a la regió de parla flamenca i defensa un nacionalisme flamenc. Igualment, la *Lega Nord*, a Itàlia, va passar d'un discurs regionalista nativista centrat en el nord del país a un nacionalisme nativista d'abast nacional que presenta la UE com l'enemic del poble, en lloc de "Roma" com a representant de l'Estat italià.

Tot i que els partits de dreta radical són avui presents a gairebé tots els països europeus, les seves trajectòries són diverses. En alguns països, com els escandinaus, aquests partits van aconseguir representació parlamentària ja a la dècada de 1970, sorgint com a resposta a les transformacions econòmiques i culturals globals. En d'altres, com França i Àustria, l'auge va arribar més tard, cap a finals de la dècada de 1980, introduint un discurs fortament nativista i antiimmigració en un

context de creixents fluxos migratoris. Als Països Baixos i a Alemanya, els partits de dreta radical van adquirir protagonisme principalment a començaments de la dècada de 2010, amb una retòrica antiislamista distintiva que es va intensificar després de la crisi de refugiats de 2015. Tanmateix, a Espanya i a Catalunya, malgrat els alts nivells d'immigració i el fort impacte econòmic de la crisi financera de 2008, la dreta radical va romandre absent de la política espanyola i catalana fins a 2018 i 2021, respectivament, un fenomen anomenat "excepcionalisme ibèric", ja que també s'observava a Portugal. L'absència d'aquests partits s'ha atribuït sovint al record relativament recent de les dictadures en aquests països, que hauria actuat com una mena de "vacuna" davant l'auge de la dreta radical.

L'absència, fins fa poc, de partits de dreta radical populista a Espanya i Portugal s'ha atribuït sovint al record relativament recent de dictadures en aquests països, que hauria actuat com una mena de "vacuna" davant l'auge de la dreta radical.

Què explica el creixent suport a la dreta radical? En termes generals, alguns autors atribueixen l'auge d'aquests partits a la globalització i a les dificultats econòmiques, i descriuen els seus votants com a "perdedors de la globalització" de la classe treballadora o de les classes mitjanes empobrides. D'altres sostenen que el seu ascens no és tant una qüestió de preocupacions econòmiques com d'un canvi en les preocupacions culturals, que es tradueix en un augment de les actituds antiimmigració. En aquest sentit, els predictors més consistents del vot a aquests partits són ser home i oposar-se a la immigració. Altres explicacions de caràcter més estructural sostenen que l'evolució del mercat de treball ha donat lloc a una nova estructura de classes socials. Segons aquest plantejament, l'espectre polític es divideix en tres pols —l'esquerra, la dreta tradicional i la dreta radical— que competeixen pel suport d'aquestes noves classes socials. En concret, la dreta radical competeix amb l'esquerra pel vot dels treballadors manuals i amb la dreta tradicional pel dels petits empresaris. Tots dos grups tenen posicions econòmiques diferents, però comparteixen visions socials conservadores i rebutgen la immigració i el multiculturalisme. El primer grup és favorable a la redistribució econòmica, mentre que el segon defensa el lliure mercat. Per tant, els partits de dreta radical han d'equilibrar les demandes de diversos grups, cosa que es tradueix en una varietat de posicions programàtiques dins la mateixa família política.

L'ascens de la dreta radical a Espanya i Catalunya

Espanya, i particularment Catalunya, constitueixen un cas excel·lent per analitzar l'auge de la dreta radical en un context en què la divisió centre-perifèria és intensa i les identitats nacionals tenen un paper fonamental en el debat polític. Malgrat els alts nivells d'immigració des dels anys 2000 i la crisi econòmica de 2008, els partits de dreta radical van romandre absents a Espanya fins al 2018, quan Vox va obtenir el 10% dels escons a les eleccions autonòmiques d'Andalusia. Des d'aleshores, Vox ha aconseguit representació tant a escala estatal com a la majoria dels parlaments autonòmics i s'ha integrat en diversos governs regionals encapçalats pel Partit Popular. A Catalunya, Vox va obtenir representació parlamentària el 2021, seguit per Aliança Catalana el 2024.

Espanya, i particularment Catalunya, constitueixen un cas excel·lent per analitzar l'auge de la dreta radical en un context en què la divisió centre-perifèria és intensa i les identitats nacionals tenen un paper fonamental en el debat polític.

Des de l'inici de l'actual període democràtic, la dreta radical a Catalunya ha evolucionat en tres fases: marginació, reorganització i expansió. La fase inicial, des de la dècada de 1970 fins a començaments dels anys 2000, va estar marcada per petits grups neonazis i neofalangistes políticament marginals, sovint vinculats a moviments *skinhead* i als *ultres* futbolístics. A Madrid, aquests grups van adoptar una retòrica nostàlgica vinculada a la dictadura franquista i al nacionalisme espanyol. A Barcelona, alguns van adoptar formes més modernes, influenciats pels moviments d'extrema dreta francesos i italians, tot i que el seu discurs va continuar sent, en gran mesura, nacionalista espanyol.

La segona fase comença amb l'aparició de Plataforma per Catalunya (PxC) després de la seva fundació el 2002. A diferència dels grups anteriors, PxC va rebutjar la violència i va apostar per la política electoral, centrant-se en posicions antiimmigració, antiislam i de xovinisme del benestar. Aquest partit va ser una iniciativa personal de Josep Anglada, vinculat prèviament a partits d'extrema dreta espanyols com *Fuerza Nueva*, i es va crear a Vic, una ciutat que havia experimentat un fort flux migratori. El 2003, el partit va participar per primera vegada en eleccions locals, amb candidatures en 7 municipis, i va aconseguir un regidor en 5 d'aquests municipis, inclòs Vic. El 2007, va obtenir 17 regidors mobilitzant el sentiment antiimmigració. I, tot i que no va entrar al Parlament de Catalunya el 2010, PxC va créixer en les eleccions locals de 2011 i va passar a obtenir 67 regidors arreu de Catalunya. Tanmateix, a partir d'aquell moment, el partit va començar a declinar i, finalment, va desaparèixer el 2019.

Ideològicament, PxC es va alinear amb la "nova extrema dreta" europea, allunyant-se de les tradicions franquistes i ultranacionalistes espanyoles, i va mantenir una posició ambigua sobre l'eix de la competició territorial i sobre debats com el de l'Estatut de Catalunya de 2006. PxC s'oposava tant a la independència catalana com al nacionalisme espanyol radical, i s'ha apuntat que molts dels seus votants eren antics votants socialistes que reaccionaven davant la immigració i les dificultats econòmiques. Pel que fa al declivi de PxC, es pot dir que es va deure a tres factors. En primer lloc, el partit va patir dues escissions el 2007 i el 2010, que van debilitar els seus recursos financers, humans i organitzatius. En segon lloc, va patir un estigma social que va dificultar el reclutament de militants i el finançament. En tercer lloc, i més important, l'auge del moviment independentista català va desplaçar l'agenda pública cap a la qüestió nacional i va relegar la immigració a un lloc marginal en l'agenda mediàtica. Per tant, PxC ja no va poder recórrer a una estratègia d'ambigüitat en el debat sobre la independència de Catalunya ni centrar la seva proposta política únicament en la immigració.

Vox va néixer el 2014 com una escissió de l'ala més dura del Partit Popular, amb un èmfasi particular en la crítica a l'Estat de les autonomies i en la defensa de valors socials més conservadors. Altres elements que avui són centrals en el seu discurs, com la crítica a la immigració, encara no ocupaven un lloc destacat.

El tercer període de la dreta radical a Catalunya està marcat pel sorgiment de Vox i Aliança Catalana en el context del procés sobiranista iniciat el 2012, i arriba fins a l'actualitat. L'auge de l'independentisme i el referèndum de 2017 van polaritzar Catalunya i van convertir la identitat nacional en el principal factor polític. Aquesta polarització també va impactar a la resta d'Espanya, provocant un ressorgiment del nacionalisme espanyol i l'auge de Vox, que va trencar el tabú tradicional contra la dreta radical. Cal recordar que Vox va néixer el 2014 com una escissió de l'ala més dura del Partit Popular, amb un èmfasi particular en la crítica a l'Estat de les autonomies i en la defensa de valors socials més conservadors. Altres elements que avui són centrals en el seu discurs, com la crítica a la immigració, encara no ocupaven un lloc destacat. Durant els seus primers anys, el partit va obtenir un suport electoral molt modest i, tot i que va estar a prop d'aconseguir representació a les eleccions europees de 2014, Vox va continuar sent una força marginal fins que va començar a guanyar impuls electoral el 2017. Aquest canvi es va produir quan, d'una banda, el partit va començar a adoptar discursos i estratègies característics d'altres partits de dreta radical europeus i, de l'altra, va saber aprofitar l'oportunitat oberta pel procés independentista català en el conjunt d'Espanya, criticant des d'una posició més dura l'actuació del Partit Popular davant d'aquests esdeveniments.

Alguns estudis argumenten que l'avenç de Vox el 2018 a Andalusia es va veure impulsat precisament per la qüestió de Catalunya després del referèndum fallit de 2017; de la mateixa manera, altres mostren que una forta identitat espanyola augmenta el suport a Vox, especialment entre els qui estan políticament insatisfets. Tot i que també són importants les actituds contràries a la immigració, al feminisme i a la globalització, la rellevància de la divisió centre-perifèria distingeix els votants de Vox de molts dels seus homòlegs europeus de dreta radical, entre els quals els temes territorials tenen menys importància i predominen qüestions com la immigració. A Catalunya, aquest efecte es va manifestar a les eleccions de 2021. Vox va capitalitzar la seva posició obertament contrària a la independència de Catalunya i va recollir part del vot de catalans que s'oposaven amb més intensitat al procés independentista i mantenien una identitat nacional més espanyola. Si bé el discurs antiimmigració ja era present en el partit, inicialment no va ser l'eix central de la seva mobilització electoral a Catalunya.

L'altra pota de la dreta radical a Catalunya és Aliança Catalana. Aquest partit va ser fundat el 2020 per Sílvia Orriols, regidora de Ripoll, després d'haver-se presentat a les eleccions amb el Front Nacional de Catalunya (FNC). El FNC era un partit pràcticament inexistent que no s'havia presentat mai a eleccions i la primera candidatura del qual va ser la d'Orriols, a Ripoll, el 2019. El partit havia estat fundat per antics militants de Reagrupament, Unió Democràtica i Plataforma per Catalunya i, des de la seva marginalitat, va començar a articular un discurs que vinculava la independència de Catalunya amb el rebuig a la immigració i l'antiislamisme, elements que més tard caracteritzarien Aliança Catalana. Cal recordar que Ripoll ha experimentat una immigració nord-africana significativa en les darreres dècades, fet que ha generat rebuig entre un sector de la població. A més, la localitat va adquirir notorietat per ser el lloc d'origen de diversos dels autors dels atacs *gihadistes* de Barcelona de 2017, cosa que va contribuir a un augment dels sentiments xenòfobs i islamòfobs.

En aquest context, Orriols va ser elegida regidora de Ripoll a les eleccions locals de 2019, amb el 9,4% dels vots. En els comicis de 2023, amb el 30,8% dels vots, Aliança Catalana va ser la força més votada al municipi i Orriols va ser elegida alcaldessa després que la resta de partits amb representació al consistori no aconseguissin acordar una alternativa.

Després del seu èxit local, Aliança Catalana va obtenir representació al Parlament de Catalunya en 2024. El seu discurs combina posicions antiimmigració i antiislam amb la defensa de la independència catalana i amb una agenda més àmplia de nacionalisme català.

Després del seu èxit local, Aliança Catalana va decidir presentar-se a les eleccions catalanes de 2024. En aquests comicis, Aliança Catalana va emergir clarament com el segon partit de dreta radical amb representació al Parlament de Catalunya. Va obtenir 119.149 vots (3,8%) i dos escons. Va estar a punt d'aconseguir tres escons més, però no va assolir el llindar mínim a la província de Barcelona per entrar en el repartiment d'escons.

El discurs d'Aliança Catalana combina posicions antiimmigració i antiislam amb la defensa de la independència catalana i amb una agenda més àmplia de nacionalisme català. Aliança Catalana és el primer partit amb representació parlamentària que combina el nativisme amb el nacionalisme català. Fins ara, aquestes visions nativistes s'han associat principalment amb una part del nacionalisme espanyol, mentre que el nacionalisme català se n'ha mantingut habitualment allunyat. A més, el partit sembla adoptar un enfocament més modern i inspirar-se en líders de la dreta radical contemporània, com Marine Le Pen. Aliança Catalana dona suport a algunes qüestions socials progressistes, com els drets LGBTI+, l'avortament, l'eutanàsia i els drets de les dones, seguint una retòrica homonacionalista i femonacionalista.

Explicacions sobre el sorgiment de la dreta radical a Catalunya

Com podem explicar l'auge de la dreta radical a Catalunya? Aquesta ha passat de no tenir representació a comptar amb dos partits de dreta radical en menys de cinc anys. Plantegem dues explicacions alternatives i no del tot excloents. Una està més vinculada als anomenats factors d'agència, en particular al comportament dels partits polítics catalans respecte del procés independentista. L'altra és una explicació més estructural, centrada en els canvis sociodemogràfics que ha experimentat la societat catalana en les darreres dècades, similars als que s'han produït en molts altres llocs de l'Europa occidental.

La polarització de l'eix nacional permet a Aliança Catalana presentar un paquet de polítiques coherent que combina el nacionalisme català amb missatges nativistes i antiimmigració, de la mateixa manera que Vox va capitalitzar la seva oposició al nacionalisme català i va incorporar la retòrica nativista i antiimmigració com a temes secundaris.

La primera explicació sosté que l'auge d'Aliança Catalana és una conseqüència inesperada del desenllaç del moviment independentista català. Aliança Catalana constituiria una resposta per a aquells votants desencantats amb el procés independentista que, tanmateix, volen continuar avançant en aquesta direcció i se senten decebuts pels principals partits nacionalistes catalans —el centredreta Junts i el centreesquerra ERC— després de l'intent fallit d'independència de 2017. Alguns d'aquests votants més radicals critiquen tots dos partits pel que perceben com a traïcions, assenyalant el seu recent suport al govern espanyol a canvi de mesures conciliadores. En aquest context, Aliança Catalana es presenta com la defensora més intransigent de la independència catalana. De manera similar, segons aquesta explicació, l'augment del suport electoral a Vox es deu a la seva posició obertament contrària al moviment independentista i al nacionalisme català. En aquest sentit, el partit rebria suports de votants que anteriorment confiaven en el PP, el PSC o Ciutadans per la seva incapacitat de fer front als independentistes.

La segona explicació sosté que el sorgiment d'Aliança Catalana i Vox representa un canvi estructural en la societat catalana. El seu creixement estaria impulsat per la creixent preocupació pública per la immigració. Per exemple, segons el baròmetre del CEO, la immigració ha passat d'ocupar la desena posició a ser el tercer problema més important per als catalans entre 2022 i 2025.

Com en moltes altres societats de l'Europa occidental, a Catalunya s'han produït transformacions socioeconòmiques importants associades a la globalització. D'una banda, aquests processos han incrementat la diversitat cultural mitjançant l'arribada de població immigrant procedent de diferents llocs, en el cas català especialment de l'Amèrica Llatina i del nord d'Àfrica. De l'altra, el canvi econòmic i els processos de desindustrialització han generat mercats de treball més competitius. Tots dos fenòmens poden donar lloc a tensions tant culturals com econòmiques.

Tanmateix, com que la competència política arran del procés sobiranista es va centrar en la qüestió de la independència i va relegar a un segon pla el tema de la immigració, va poder sorgir una doble finestra d'oportunitat. A la banda del nacionalisme espanyol, Vox va emergir inicialment amb una aposta fortament centralitzadora i de marcat nacionalisme espanyol, i només posteriorment va incorporar a la seva estratègia la qüestió migratòria i altres temes, com ara el discurs antifeminista. Per l'altra banda, Aliança Catalana va aparèixer com una reacció dins del camp del nacionalisme català, integrant elements nativistes, antiislamistes i proindependència. D'aquesta manera, la creixent polarització entorn de la identitat nacional va crear una oportunitat per combinar, de manera independent, cadascun dels discursos nacionalistes català i espanyol amb valors nativistes

En aquesta segona explicació, el sorgiment de Vox i Aliança Catalana es pot entendre com l'adaptació local d'un fenomen de caràcter més global. Els canvis econòmics i demogràfics associats a la globalització han afavorit l'aparició de partits de dreta radical en nombrosos països, en gran mesura mitjançant el desenvolupament de discursos nativistes. Tanmateix, en el context català, l'articulació d'un discurs nativista resultava inicialment més difícil a causa de la competència entre les identitats catalana i espanyola, que no oferia una base clara sobre la qual estructurar aquest tipus de discurs. Els apel·latius nativistes sovint no són prou clars pel que fa al grup intern específic que pretenen protegir, cosa que fa que el seu grup de referència sigui ambigu. L'alta polarització generada pel procés independentista va crear espai perquè nous actors polítics emergissin fusionant apel·latius nativistes amb identitats nacionals arrelades en diferències culturals i lingüístiques. Per tant, la polarització de l'eix nacional permet a Aliança Catalana presentar un paquet de polítiques coherent que combina el nacionalisme català amb missatges nativistes i antiimmigració, de la mateixa manera que Vox va capitalitzar la seva ferma oposició al nacionalisme català i va incorporar la retòrica nativista i antiimmigració com a temes secundaris. En tots dos casos, les posicions radicals en l'eix identitari fan que les seves demandes nativistes resultin creïbles.

L'oferta electoral de la dreta radical a Catalunya

Fins a quin punt Aliança Catalana i Vox tenen posicionaments programàtics similars o diferents? L'examen de les qüestions més citades als programes electorals d'ambdues formacions per a les eleccions catalanes de 2024 indica que totes dues prioritzen els assumptes relacionats amb la llei i el crim, la qüestió nacional i la macroeconomia, amb percentatges de menció similars (vegeu la figura 1). Tanmateix, tot i que la immigració ocupa un lloc important als respectius programes electorals, Vox hi atorga un èmfasi considerablement més gran que Aliança Catalana. A més, s'observen variacions notables en examinar els altres temes abordats per cada partit. Aliança Catalana se centra en l'educació i la cultura, mentre que Vox posa l'accent en el medi ambient i el comerç. Aquestes diferències reflecteixen, en part, les seves posicions oposades respecte a la qüestió nacional, ja que Aliança Catalana emfasitza els àmbits estretament vinculats als debats identitaris a Catalunya. El medi ambient també apareix com el tercer tema més citat en Vox, fet que reflecteix la seva atenció constant a aquesta qüestió i la seva clara posició com a actor obstruccionista en matèria de política climàtica.

Figura 1. Temes més citats en els programes electorals d'Aliança Catalana i Vox (%)

Resultats de la codificació manual de totes les frases dels programes electorals segons el tema que tracten. Les categories s'ordenen segons la mitjana dels valors dels dos partits.

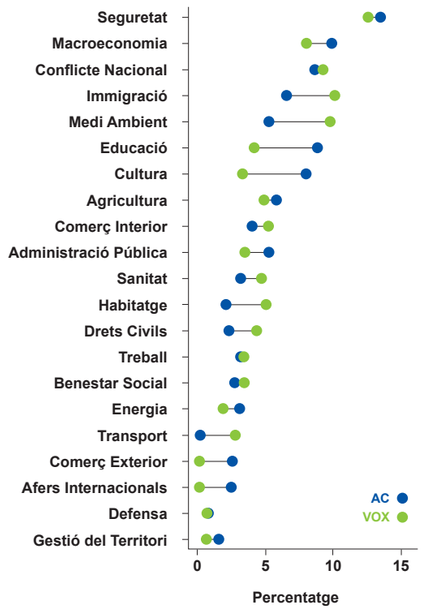

Font: Programes electorals de Vox i Aliança Catalana per a les eleccions al Parlament de Catalunya de 2024.

D'altra banda, l'anàlisi qualitativa de la retòrica i les propostes de polítiques concretes aporta informació complementària sobre les similituds i diferències que ofereixen cadascun dels partits. En primer lloc, pel que fa a la seguretat, tots dos partits comparteixen posicions molt similars. Associen immigració i delinqüència, defensen l'expulsió dels immigrants "il·legals" i posen l'accent en la qüestió dels *okupes*, defensant mesures per agilitar el seu desallotjament. Així mateix, tant Vox com Aliança Catalana proposen augmentar el finançament de la policia i endurir el Codi Penal, postures que estan d'acord amb la dimensió autoritària de la dreta radical.

Tots dos partits associen immigració i delinqüència, defensen l'expulsió dels immigrants "il·legals" i posen l'accent en la qüestió dels *okupes*, defensant mesures per agilitar el seu desallotjament.

«Expulsarem tots els immigrants il·legals i aquells legals que cometin delictes greus o facin del delicte lleu el seu mode de vida» (Programa electoral Vox, 2024, p. 7).

«L'ocupació il·legal d'habitatges és una de les grans emergències de Catalunya, que és la regió d'Espanya que més està patint aquesta plaga insostenible» (Vox, 2024, p. 9).

«Aliança Catalana aplicarà la Llei d'Estrangeria, deportant els immigrants delinqüents i repatriant els immigrants il·legals» (Programa electoral AC, 2024, p. 3).

«Pel que fa a les ocupacions, creiem imprescindible modificar el codi penal per adoptar una mesura cautelar de desallotjament immediat en un termini de 48 hores. Reforçarem la detecció precoç de situacions d'ocupació il·legal mitjançant programes de vigilància i seguiment en zones de risc, permetent una resposta ràpida i eficaç per part de les autoritats fent fora els okupes en calent» (AC, 2024, p. 10).

Vox i Aliança Catalana fan servir una retòrica xovinista del benestar, subratllant que les prestacions públiques haurien de reservar-se pels «nacionals» i culpant la immigració de tensionar la prestació dels serveis públics. Per exemple:

«Establirem la prioritat nacional en l'accés a les ajudes socials i en les ajudes per a l'accés a l'habitatge» (Vox, 2024, p. 8).

«*Els hospitals, les escoles, l'Estat del benestar o els recursos naturals no poden suportar l'allau migratòria que pateix Catalunya»* (AC, 2024, p. 1-2).

En resum, tots dos transmeten el missatge tradicional dels partits de dreta radical sobre la immigració, tot i que també adaptat a qüestions locals, d'aquí que prestin especial atenció al problema dels «MENAs» (menors estrangers no acompanyats, principalment procedents del nord i oest d'Àfrica), als quals retraten com una amenaça per a la seguretat i proposen la seva expulsió:

«Prenem totes les mesures necessàries per procedir al tancament dels centres de MENAs que creen inseguretat als nostres carrers, començant pels més conflictius. Tots els menors estrangers han de ser repatriats amb els seus pares als seus països d'origen de forma immediata» (Vox, 2024, p. 8).

«Posarem fi a la criminalitat i el malbaratament de recursos públics amb el fenomen dels MENAs. Els menors no acompanyats han de retornar als seus països, amb els seus pares i les seves famílies» (AC, 2024, p. 2).

De manera similar, les agendes econòmiques d'Aliança Catalana i Vox estan estretament alineades. Les dues forces polítiques defensen retallades fiscals per estimular la indústria i el creixement, rebutgen impostos redistributius com els de successions, donacions i patrimoni, i critiquen l'excés de despesa pública. Així mateix, destaquen el turisme com a motor clau de la prosperitat regional. Si bé utilitzen arguments xovinistes del benestar en matèria d'immigració, adopten una posició clarament promercat en política macroeconòmica i fiscal:

«Vox es compromet a rebaixar dràsticament les taxes i impostos, directes i indirectes, i acabarem amb tots els impostos propis; el que necessàriament ha d'anar acompanyat d'una reducció radical de la despesa política improductiva que redundi a millorar la vida dels catalans» (Vox, 2024, p. 19).

«Així doncs, per tal de protegir el poder adquisitiu dels nostres ciutadans i evitar que la inflació es mengi els ingressos de les nostres famílies, proposem reduir el nombre de trams de l'IRPF i deflactar-lo, reduir les quotes d'autònoms i suprimir impostos contraris a l'estalvi com successions i patrimoni» (AC, 2024, p. 6).

En matèria d'educació, els dos partits divergeixen malgrat compartir algunes preocupacions. Tots dos fan referència als mals resultats en els informes de qualitat educativa «PISA» i s'oposen a les tendències pedagògiques actuals, afavorint sistemes «basats en el mèrit» i recolzant una major cooperació amb el sector privat. Tanmateix, Vox denuncia la presència de «contingut ideològic» a l'educació, assenyalant en particular l'educació en gènere i sexualitat, les interpretacions del franquisme i l'ús de la llengua catalana. Així mateix, proposa reduir el paper del català a les escoles. En canvi, Aliança Catalana lamenta la disminució de la presència del català i busca reforçar-ne l'ús:

«Acabarem amb l'adoctrinament ideològic a les aules derivat de les nefastes lleis de "memòria històrica" i "violència de gènere". Revisarem els continguts curriculars per eliminar els continguts ideològics de l'educació dels nostres fills i qualsevol manipulació històrica o atac a la unitat nacional i a la igualtat dels espanyols» (Vox, 2024, p. 13).

«Volem una escola en català, meritocràtica, que fomenti l'excel·lència i que revisi els plans educatius per difondre el coneixement del nostre passat nacional» (AC, 2024, p. 22).

Pel que fa a la cultura, es tracta d'un tema central per a Aliança Catalana, però marginal per a Vox. Aliança Catalana defensa les tradicions catalanes i la preservació del patrimoni arquitectònic i artístic. Tot i que no prioritza la cultura, Vox promou tradicions espanyoles, com la tauromàquia, i recolza la protecció d'edificis i símbols militars:

«Aliança Catalana invertirà en el foment de la creació cultural i artística en català com a eina fonamental del revertebrament nacional» (AC, 2024, p. 28).

«Defendrem la llibertat i la nostra cultura, perquè, qui vulgui, pugui acudir als espectacles taurins que es celebren en nombrosos municipis de Catalunya» (Vox, 2024, p. 5).

Les qüestions mediambientals mostren contrastos marcats entre els dos partits. Tot i que Vox situa el medi ambient en cinquè lloc en importància, nega que el canvi climàtic sigui d'origen humà i s'oposa a la «agenda verda elitista». Aliança Catalana, per la seva banda, reconeix el canvi climàtic i recolza activament les energies renovables, una postura que Vox critica. No obstant això, tots dos recolzen l'expansió de l'energia nuclear:

«Eliminarem qualsevol tipus d'ajuda destinada a la implementació de l'Agenda 2030 i suspendrem, mentre no es deroguin, totes les normes climàtiques imposades per les elits globalistes que carregen a les persones, famílies i empreses el pes de la transició ecològica en forma d'"impostos verds", criminalitzen els nostres agricultors, ramaders i pescadors i impedeixen que explotem els nostres recursos» (Vox, 2024, p. 32).

Vox adopta una posició ultraconservadora, rebutjant el concepte de violència de gènere i defensant la derogació de totes les proteccions LGTBI+. En contrast, Aliança Catalana reconeix l'existència de la violència de gènere i normalitza les famílies de persones del mateix sexe.

«Entenem que el futur de l'energia rau en una combinació de les energies renovables i de l'energia nuclear» (AC, 2024, p. 16).

Pel que fa a les qüestions de gènere i LGTBI+, la seva menció revela diferències significatives entre els dos partits. Vox adopta una posició ultraconservadora, rebutjant el concepte de violència de gènere i defensant la derogació de totes les proteccions LGTBI+. En contrast, Aliança Catalana reconeix l'existència de la violència de gènere i normalitza les famílies de persones del mateix sexe. Això situa Aliança Catalana com un partit clarament de dreta radical homonacionalista i femonacionalista, al combinar una agenda antiimmigració amb el suport a la igualtat de gènere i a les famílies LGTBI+, sempre que siguin «catalanes». Per exemple:

«Derogarem les lleis de gènere que atempten contra la igualtat dels espanyols, enfronten homes i dones i, a més, creen víctimes de primera i de segona» (Vox, 2024, p. 4).

«Derogarem la Llei 11/2014, de 10 d'octubre, per garantir els drets de lesbianes, gais, bisexuals, transgèneres i intersexuals i per erradicar l'homofòbia, la bifòbia i la transfòbia» (Vox, 2024, p. 5).

«Entenem que la família és la unió de persones per vincles sanguinis o afectius, nosaltres sempre defensarem l'afecte i el suport mutu: independentment de si són tradicionals, monoparentals o de parelles homosexuals, sempre serem al costat de les famílies catalanes» (AC, 2024, p. 7).

«Reforçarem les unitats especialitzades en la prevenció i lluita contra la violència de gènere, no només de forma eventual com ara, sinó amb patrulles operatives que controlin actes misògins contra les dones i nenes, i aportin una resposta concreta i adequada a cada cas, amb serveis d'atenció especialitzada, que puguin donar suport adequat i continuat a les víctimes» (AC, 2024, p. 9).

Finalment, existeix una diferència clara entre tots dos partits en relació amb la qüestió nacional, el seu tercer tema més rellevant. Vox presenta el moviment independentista català com a criminal i totalitari, i defensa el nacionalisme espanyol i un Estat central fort. En canvi, Aliança Catalana recolza la declaració unilateral d'independència de Catalunya i s'alinea fermament amb una posició nacionalista catalana. Aquesta divergència marcada posa de manifest la centralitat de la qüestió territorial per distingir entre els dos partits:

«Combatrem a tots els nivells els intents del separatisme per crear confrontació i trencar els llaços i vincles que ens uneixen amb la resta d'Espanya en tots els àmbits: social, cultural, lingüístic, etc.» (Vox, 2024, p. 4).

«El primer punt del nostre programa és la realització d'una declaració unilateral d'independència i la presa de control del territori» (AC, 2024, p. 1).

En resum, Vox i Aliança Catalana coincideixen en llei i ordre, immigració i macroeconomia, però divergeixen de manera significativa en qüestions mediambientals, drets de gènere i LGTBI+, i, de forma especialment destacada, en la qüestió nacional. Aquest últim és l'únic dels sis temes més notables en què les seves posicions són completament oposades, cosa que posa de manifest els seus diferents ancoratges nacionals. D'altra banda, tot i que tots dos partits recorren ocasionalment a una retòrica xovinista del benestar, en general s'atenen a principis de lliure mercat. Aliança Catalana reconeix la violència de gènere i normalitza les famílies de persones del mateix sexe, fet que situa aquesta formació a prop de partits com el Partit per la Llibertat dels Països Baixos o el Partit Popular Danès. En canvi, Vox s'hi oposa, cosa que el situa a l'ala tradicionalista de la dreta radical, al igual que el partit polonès Llei i Justícia.

Els votants de la dreta radical a les eleccions catalanes de 2024

Quin és el retrat dels votants de Vox i d'Aliança Catalana? Què els uneix i què els diferencia? Segons l'enquesta postelectoral del Centre d'Investigacions Sociològiques (CIS) corresponent a les eleccions catalanes de 2024, tots dos electorats comparteixen alguns trets, però també presenten diferències rellevants. Pel que fa al gènere, en els dos casos predominen els homes, tot i que aquesta sobrerrepresentació és molt més acusada en Aliança Catalana, on les dones representen al voltant del 25%, davant aproximadament el 45% en Vox. L'edat mitjana d'ambdós electorats es situa en una franja similar, entre els 40 i els 44 anys.

Les diferències són més clares en altres aspectes. Els votants d'Aliança Catalana tendeixen a tenir un nivell educatiu més alt —al voltant d'un 25% compta amb estudis universitaris, davant el 16% en Vox— i presenten una major presència en entorns urbans. Quant a la situació laboral, Aliança Catalana obté més suport entre persones ocupades, mentre que Vox concentra un suport relativament més gran entre desocupats i autònoms. Finalment, destaca una diferència en la pràctica religiosa: Vox rep un major suport entre els qui declaren assistir regularment a oficis religiosos (17%), davant una presència molt menor entre els votants d'Aliança Catalana (2%).

Una altra qüestió fonamental és identificar quins factors expliquen el vot a Vox i a Aliança Catalana a les eleccions catalanes de 2024. Si aquest suport respongués principalment a l'actuació dels partits catalans en relació amb el procés independentista, caldria esperar que la qüestió territorial actués com el principal motor del vot tant a Aliança Catalana com a Vox. Alternativament, l'èxit d'ambdós partits podria estar més vinculat a la mobilització nativista. En aquest cas, hauríem d'esperar que les preocupacions sobre la immigració fossin el principal impulsor del vot a favor d'aquests partits, amb la identitat nacional exercint un paper secundari. En tal situació, els votants preocupats per la immigració que s'identifiquen com a catalans serien més propensos a donar suport a Aliança Catalana, mentre que els qui s'identifiquen com a espanyols estaran més inclinats a votar Vox.

La figura 2 presenta de manera gràfica els resultats d'un anàlisi estadístic basat en l'enquesta postelectoral del CIS de 2024. Aquests resultats permeten il·lustrar aquesta qüestió i identificar quines característiques individuals afavoreixen el vot. Més concretament, a la figura següent apareix, en gràfics individuals, l'efecte d'una sèrie de variables explicatives sobre la probabilitat de votar a Vox o a Aliança Catalana. Són variables com la preocupació per la immigració, la delinqüència (ja que sovint es confon amb la primera en el debat públic) i la relació entre Catalunya i Espanya, resumida sota l'epígraf de «conflicte nacional», a les quals s'afegeixen altres variables com el gènere i l'edat de l'enquestat, el fet de viure en un entorn urbà, la possessió d'estudis universitaris, la situació laboral, ser o no catòlic practicant, el sentiment de pertinença nacional, la ubicació en l'espectre ideològic esquerra-dreta i el nivell d'interès per la política.

Figura 2. Els factors del vot a Vox i Aliança Catalana

Coeficients de regressió multinomial que estimen el vot a Vox i Aliança Catalana enfront de l'abstenció. La categoria de referència per a la situació laboral és «inactiu». S'inclou l'edat al quadrat (Edat²) per comprovar si la relació entre edat i vot és o no lineal.

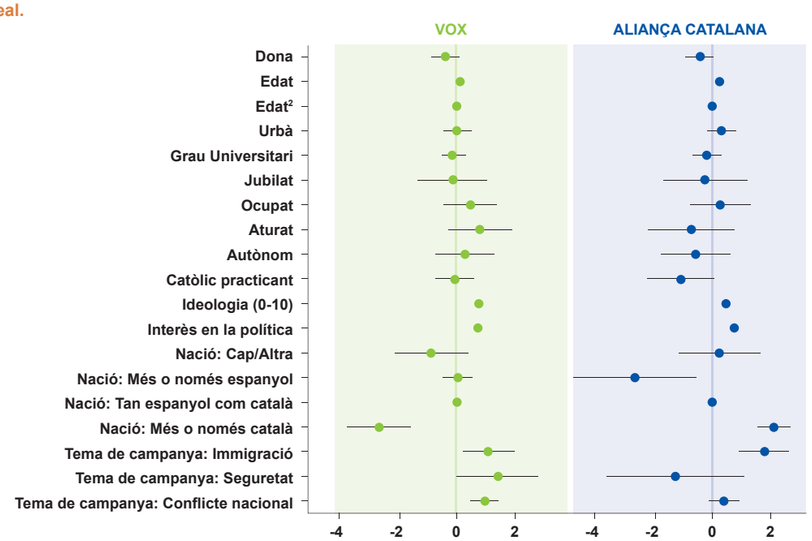

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta postelectoral, estudi núm. 3.464, del CIS.

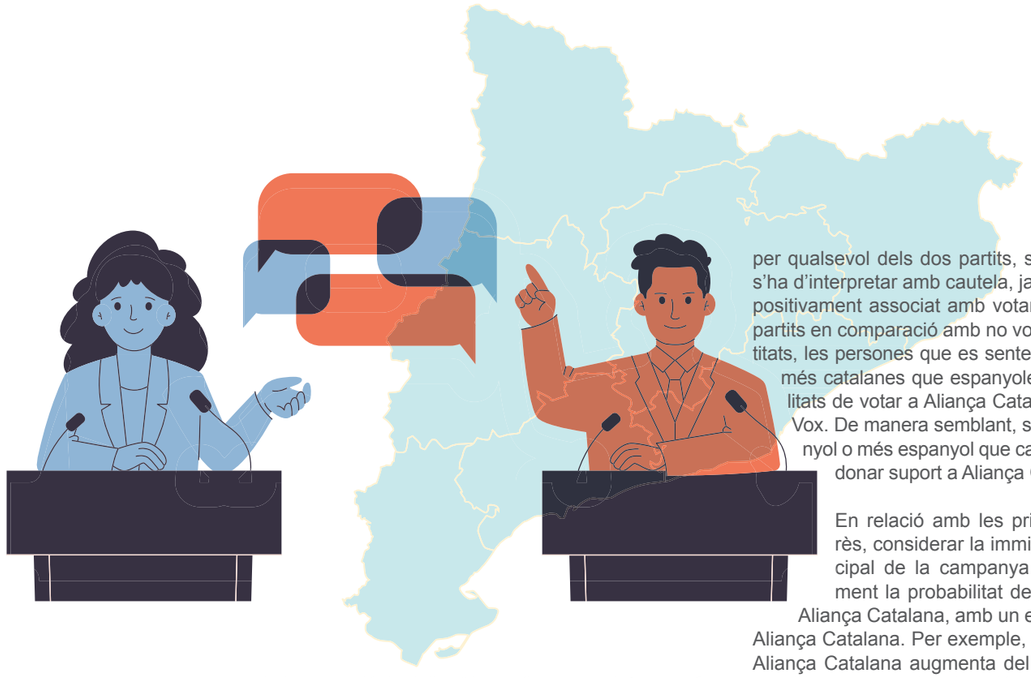

Els punts dels gràfics representen l'efecte estimat d'aquests factors sobre la probabilitat de votar a Vox o a Aliança Catalana, prenent l'abstenció com a punt de comparació. Un punt situat a la dreta del zero indica que, en augmentar aquesta variable, també augmenta la probabilitat de votar a aquest partit; si està a l'esquerra, passa el contrari: a major valor d'aquesta variable, menor és la probabilitat de votar a aquest partit. La línia horitzontal que travessa cada punt reflecteix el marge d'incertesa de l'estimador: el rang dins del qual, amb un 95% de confiança, es troba l'efecte real. Quan aquesta línia creua el zero, no podem descartar que l'efecte sigui nul, per la qual cosa el factor es considera estadísticament no significatiu.

Segons aquests resultats, les dones tenen una menor probabilitat de votar a Vox i Aliança Catalana, mentre que els votants d'edat mitjana tenen una major probabilitat, sent la relació més forta per a aquest segon partit. Curiosament, les variables relacionades amb la residència urbana, el nivell d'estudis universitaris o la situació laboral no assoleixen nivells convencionals de significació estadística en cap dels dos partits. Per la seva banda, els practicants religiosos habituals tenen una probabilitat lleugerament menor de votar a Aliança Catalana.

Així mateix, tots dos partits atrauen votants de dreta, tot i que l'efecte és més fort en Vox. Els individus amb major interès polític també tenen més probabilitats de votar per qualsevol dels dos partits, si bé aquesta associació s'ha d'interpretar amb cautela, ja que l'interès polític està positivament associat amb votar per qualsevol dels dos partits en comparació amb no votar. Pel que fa a les identitats, les persones que es senten únicament catalanes o més catalanes que espanyoles tenen majors probabilitats de votar a Aliança Catalana i menors de votar a Vox. De manera semblant, sentir-se únicament espanyol o més espanyol que català resta possibilitats de donar suport a Aliança Catalana.

En relació amb les principals variables d'interès, considerar la immigració com el tema principal de la campanya augmenta significativament la probabilitat de votar tant a Vox com a Aliança Catalana, amb un efecte més pronunciat en Aliança Catalana. Per exemple, la probabilitat de votar a Aliança Catalana augmenta del 2% al 9% entre els qui consideren que la immigració va ser el tema central de la campanya. Curiosament, la preocupació per la llei i la delinqüència està positivament associada amb el vot a Vox, però no amb el d'Aliança Catalana. Finalment, que la principal preocupació d'un enquestat sigui el conflicte nacional no s'associa estadísticament amb una major probabilitat de votar a Aliança Catalana, però sí a Vox. Això suggereix que el conflicte nacional té un major potencial mobilitzador per a aquest darrer partit.

Vox i Aliança Catalana atrauen votants amb perfils sociodemogràfics similars: predominantment homes, d'edat mitjana, ubicats a la dreta ideològica, amb major interès per la política i preocupats per la immigració. Tanmateix, els votants de Vox s'identifiquen majoritàriament amb la nació espanyola, mentre que els d'Aliança Catalana ho fan amb la catalana.

En conclusió, l'evidència indica que Vox i Aliança Catalana atrauen votants amb perfils sociodemogràfics similars: predominantment homes, d'edat mitjana, ubicats a la dreta ideològica i amb major interès per la política. Encara més rellevant, tots dos electorats comparteixen una preocupació central per la immigració. Tanmateix, divergeixen de manera clara en la dimensió identitària: els votants de Vox s'identifiquen majoritàriament amb la nació espanyola, mentre que els d'Aliança Catalana ho fan amb la catalana. Així, tot i que el suport a tots dos partits sembla impulsat en bona mesura per la qüestió migratòria, el conflicte nacional només actua com a factor mobilitzador en el cas de Vox. No obstant això, és la

Figura 3. Els factors de la transferència de vot des de Junts i ERC a Aliança Catalana

Coeficients de regressió logística que estimen la probabilitat de transferir el vot des de Junts i ERC a les eleccions autonòmiques de 2021 cap a Aliança Catalana a les de 2024.

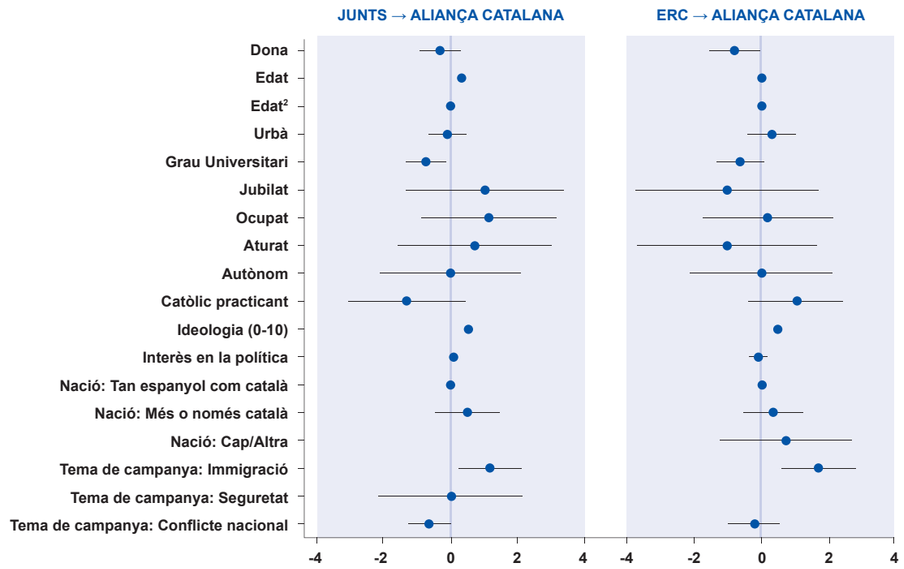

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta postelectoral, estudi núm. 3.464, del CIS.

Figura 4. Els factors de la transferència de vot des del PSC i PP a Vox

Coeficients de regressió logística que estimen la probabilitat de transferir el vot des del PSC i PP a les eleccions autonòmiques de 2021 cap a Vox a les de 2024.

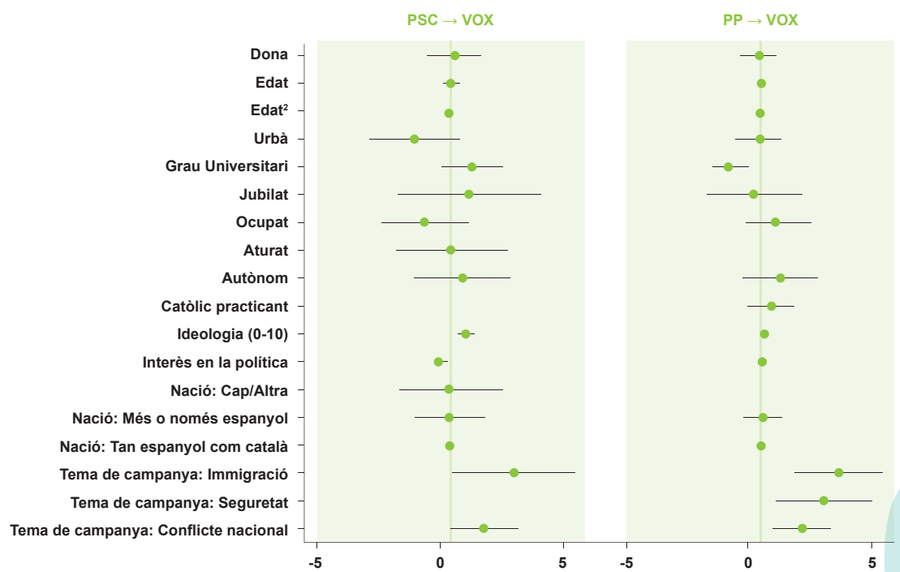

Font: Elaboració pròpia a partir de l'enquesta postelectoral, estudi núm. 3.464, del CIS.

identitat nacional, en última instància, la que exerceix un paper decisiu en la distribució del vot, canalitzant preocupacions similars cap a opcions partidistes diferents.

A continuació es presenten les dinàmiques de canvi de vot com a evidència addicional que recolza aquests resultats preliminars. Si el principal mobilitzador d'Aliança Catalana i de Vox fos la independència catalana o la immigració, hauríem d'esperar que una part dels votants preocupats per aquests temes traslladessin el seu vot d'un dels partits nacionalistes catalans majoritaris a Aliança Catalana, i dels partits no independentistes majoritaris cap a Vox. Partint d'aquesta lògica, hem calculat la probabilitat que els votants de Junts i ERC a les eleccions catalanes de 2021 canviïn el seu vot a Aliança Catalana, i que els electors del PP o PSC ho facin cap a Vox.

El suport a la dreta radical s'explica principalment per factors estructurals —en particular, l'augment de les actituds antiimmigració— i, en menor mesura, per factors d'agència vinculats a la gestió del «procés independentista». Aquest últim element contribueix a entendre el creixement de Vox, però no el d'Aliança Catalana.

Incloent les mateixes variables que en l'anàlisi anterior, la figura 3 mostra la probabilitat de votar a Aliança Catalana el 2024 entre els qui havien votat a Junts o ERC el 2021, mentre que la figura 4 presenta la probabilitat de votar a Vox entre els votants del PSC i del PP en aquell mateix any. En termes socioeconòmics, els votants d'edat mitjana de Junts tenen una major probabilitat de canviar el seu vot a Aliança Catalana, mentre que els qui compten amb estudis universitaris en tenen menys. Aquest patró també s'observa en el pas del PP a Vox. En el cas d'ERC, els atributs personals quasi no es relacionen amb el canvi de vot cap a Aliança Catalana, tot i que les dones mostren una menor propensió; no obstant això, aquest resultat només és dèbilment significatiu. Finalment, com més a la dreta s'ubiquen ideològicament els votants de Junts, ERC o del PSC, major és la probabilitat que optin per partits de dreta radical.

Pel que fa al tema considerat més important de la campanya electoral, els votants de Junts i ERC del 2021 que assenyalen el conflicte nacional com a principal preocupació no tenen més probabilitats de canviar el seu vot a Aliança Catalana. De fet, l'efecte és negatiu —i assoleix significació estadística al 90% en el cas de Junts—, fet que suggereix que aquests votants tendeixen a mantenir-se fidels. Per contra, entre els votants del PSC i, especialment, del PP, l'efecte és positiu. En el cas del PP, a més, és estadísticament significatiu: els qui consideren que el conflicte nacional continua sent central mostren una major propensió a canviar el seu vot a Vox.

Tanmateix, la immigració torna a aparèixer com el factor clau. En tots els partits, els qui la consideren el principal problema tenen més probabilitats de votar a la dreta radical, tant catalana com espanyola, el 2024. En el cas del PP, a més, la preocupació per la seguretat també incrementa clarament la probabilitat d'optar per Vox. En conjunt, aquests resultats reforcen que la immigració, més que el conflicte nacional, és el principal motor del suport a Aliança Catalana, mentre que el creixement de Vox respon a tots dos factors, tot i que amb un major pes de la qüestió migratòria.

En resum, tant l'anàlisi del vot com el del canvi de vot apunten en la mateixa direcció: la immigració és el principal motor del suport a la dreta radical a Catalunya. En tots els models, la preocupació per la immigració i les actituds nativistes s'associen amb el vot a Aliança Catalana i a Vox, mentre que el conflicte nacional només resulta rellevant en el cas d'aquest darrer. No obstant això, la identitat nacional actua com a mecanisme clau que canalitza aquestes preocupacions cap a opcions diferents: els qui s'identifiquen amb Catalunya tendeixen a donar suport a Aliança Catalana, mentre que els qui s'identifiquen amb Espanya s'inclinen per Vox. En altres paraules, el suport a la dreta radical s'explica principalment per factors estructurals —en particular, l'augment de les actituds antiimmigració— i, en menor mesura, per factors d'agència vinculats a la gestió del «procés independentista». Aquest últim element contribueix a entendre el creixement de Vox, però no el d'Aliança Catalana. En aquest sentit, el vot a aquests partits no sembla respondre tant a una lògica de càstig com a l'atracció que exerceixen sobre electors amb posicions crítiques envers la immigració.

Conclusió: Present i futur de la dreta radical a Catalunya

Al llarg d'aquest treball hem contextualitzat els dos partits de dreta radical amb representació al Parlament de Catalunya: Aliança Catalana i Vox. Després de dècades del que es va denominar «excepcionalisme ibèric» —en referència a l'absència de partits de dreta radical amb representació parlamentària a Espanya, Portugal i també a Catalunya—, Vox va entrar al Parlament el 2021. Tres anys més tard, un nou competidor va sacsejar el panorama polític català: Aliança Catalana. Aquest nou partit va obtenir tres escons i es va quedar a pocs vots d'aconseguir una representació més àmplia. Tots dos partits, i especialment Aliança Catalana, estan creixent de manera significativa en les enquestes, que ja situen aquesta formació en un possible empat tècnic amb Junts per Catalunya i podria ser el tercer partit amb més escons al Parlament. A més, segons les últimes projeccions, Vox i Aliança Catalana podrien assolir conjuntament al voltant d'una quarta part dels escons de la cambra catalana. En aquest sentit, Catalunya destaca com un dels pocs contexts en què dos partits de dreta radical competeixen entre si vinculant el seu discurs nativista a identitats nacionals diferents. Aquest cas il·lustra com l'actual onada de dreta radical es pot adaptar a contextos en què el conflicte centre-perifèria constitueix un eix central de la competició política.

Quines diferències i similituds presenten aquests partits? Quins factors expliquen el suport electoral que reben? Mitjançant un anàlisi comparatiu dels seus programes electorals a les eleccions de 2024, hem trobat que Vox i Aliança Catalana mantenen posicions molt similars en àmbits com la macroeconomia, la immigració i la seguretat ciutadana. Tots dos partits proposen mesures orientades al lliure mercat i a la reducció d'impostos. Així mateix, amddues formacions vinculen la inseguretat amb la població estrangera i subratllen la urgència d'actuar contra la «okupació». En aquest sentit, proposen endurir el Codi Penal i incrementar la inversió en les forces policials. En l'àmbit educatiu, Vox i Aliança Catalana també comparteixen l'aspiració de promoure un sistema més «meritocràtic» i amb una major presència del sector privat. No obstant això, existeixen algunes diferències rellevants. Mentre Vox emfatitza el caràcter «adoctrinador» del sistema educatiu actual —en referència a continguts relacionats amb la igualtat de gènere, els drets LGTBI+ o la memòria històrica—, Aliança Catalana defensa, per contra, el reforç de l'ús i la centralitat del català en el sistema educatiu.

Les posicions d'aquests partits també difereixen notablement en altres àmbits. En matèria cultural, Aliança Catalana atorga una importància central al reforç de la cultura catalana com a element vertebrador de la nació. Vox, per la seva banda, emfatitza la defensa de les tradicions espanyoles. En qüestions relacionades amb el gènere i els drets LGTBI+, Vox adopta una posició més tradicionalista, negant l'existència de la violència de gènere i proposant la derogació de diverses lleis d'igualtat. Aliança Catalana, en canvi, s'apropa a posicions associades al "femonacionalisme" i a "l'homonacionalisme", i sosté que la defensa dels drets de les dones i del col·lectiu LGTBI+ és incompatible amb la presència de determinats grups d'immigrants.

En matèria mediambiental també s'observen diferències rellevants. Vox qüestiona l'existència del canvi climàtic i s'oposa al desenvolupament d'energies renovables. Aliança Catalana, per contra, reconeix el fenomen i proposa combinar el desenvolupament d'energies renovables amb l'ús de l'energia nuclear. Finalment, la principal qüestió que separa clarament tots dos partits és la seva posició respecte a la qüestió nacional. Mentre Aliança Catalana defensa obertament la declaració unilateral d'independència, Vox nega l'existència d'una nació catalana i proposa tornar a centralitzar les competències en l'Estat. Aquest eix constitueix l'únic àmbit en què tots

dos partits dediquen una atenció substancial i en què les diferències entre les seves propostes resulten especialment evidents.

Com explicar el ràpid creixement de la dreta radical a Catalunya en tan poc temps? En aquest treball proposàvem dues interpretacions alternatives per entendre el sorgiment de la dreta radical a Catalunya. D'una banda, una explicació centrada en el conflicte nacional. Tots dos partits s'haurien fortificat atraient els votants més radicalitzats de cada costat del conflicte territorial després del fracàs del procés independentista, de manera que tant el seu discurs com el dels seus votants estarien dominats principalment per la qüestió nacional. D'altra banda, plantejàvem una explicació de caràcter més estructural, segons la qual el sorgiment d'aquests partits respondria a processos socials de més llarg recorregut. Els canvis econòmics i demogràfics haurien generat transformacions en les preferències socials i en les condicions econòmiques, cosa que hauria afavorit l'aparició de discursos nativistes. Tanmateix, en el cas català existeix una especificitat important. La divisió entorn de l'eix territorial dificulta l'articulació d'un discurs nativista clar i unificat.

El fracàs del procés independentista i la polarització entorn de l'eix nacional van facilitar, no obstant això, la vinculació del discurs nativista tant amb el nacionalisme espanyol com amb el català. La immigració apareix llavors com un factor central de mobilització cap a tots dos partits. Tanmateix, l'elecció entre Vox i Aliança Catalana per part dels votants preocupats per la immigració depèn en gran mesura de la seva identitat nacional. Això es reflecteix amb claredat en els fluxos de vot des dels partits tradicionals de cada bloc —Junts i ERC en l'àmbit independentista, i PSC i PP en l'unionista— cap a les noves formacions de dreta radical.

Quin futur es pot esperar per aquests dos partits? Totes les enquestes apunten a la consolidació de Vox, amb un creixement moderat, i a un creixement més clar d'Aliança Catalana. Si les tendències actuals es traslladessin a la composició del Parlament, la força conjunta d'ambdós partits podria condicionar significativament la governabilitat a Catalunya i, per tant, la d'Espanya. Cap de les coalicions tradicionals —ni els tripartits d'esquerra ni els governs de majoria nacionalista— assolirien per si soles una majoria suficient, fet que obligaria a comptar amb el suport de partits que tradicionalment no han recolzat aquestes fórmules de govern. En aquest escenari, les situacions de bloqueig institucional podrien esdevenir més freqüents i, amb elles, un augment encara més gran de la inestabilitat política. De manera indirecta, també es podria esperar que els partits tradicionals comencin a incorporar alguns dels temes i posicions impulsats per aquestes formacions emergents. D'una banda, partits de centredreta com Junts o el PP podrien adoptar posicions més restrictives en matèria d'immigració i fins i tot incorporar elements del discurs nativista, tot i que l'evidència existent mostra que aquesta estratègia sol beneficiar precisament la dreta radical. D'altra banda, en relació amb l'eix nacional, l'aparició d'Aliança Catalana implica una fragmentació encara més gran del bloc independentista, cosa que fa molt poc probable que existeixi una agenda comuna. A més, atès que per als seus votants la immigració és la principal preocupació, és molt possible que Aliança Catalana i Vox mantinguin els debats sobre el conflicte territorial en un segon pla. Tanmateix, també és factible que tant Junts com ERC intentin reforçar el seu perfil més nacionalista reduint la seva cooperació amb partits unionistes, tant al Parlament com al Congrés dels Diputats. En definitiva, la influència d'aquests partits serà molt significativa en els propers anys. El que sembla menys probable, de moment, és que aquestes dues formacions cooperin directament entre si.

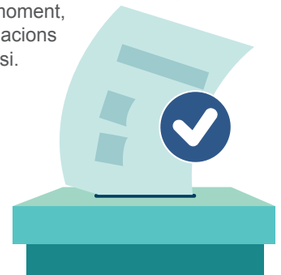

ICPS
Institut de Ciències
Polítiques i Socials
www.icps.cat